

УДК 341.6/9

О. Т. Волощук,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного та митного права
Чернівецького юридичного інституту Національного університету
«Одеська юридична академія»,

М. О. Гетманцев,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

АРБІТРАЖ AD HOC: ПОНЯТТЯ ТА СПЕЦИФІЧНІ РИСИ

У статті проводиться дослідження поняття та правової природи арбітражу ad hoc, його основних та специфічних рис, які дають змогу відрізнити його від постійнодіючого арбітражу.

Ключові слова: арбітраж, міжнародний комерційний арбітраж, арбітраж ad hoc, інституційний арбітраж.

Сучасним міжнародно-економічним відносинам властиве зростання взаємодії юридичних і фізичних осіб, у ході якої учасники відносин, як і раніше, не завжди в змозі уникнути конфліктів чи суперечок. Одним із найбільш успішних і всевітньо визнаних способів розв'язання таких спорів справедливо вважається міжнародний комерційний арбітраж, який упродовж останніх десятиліть набуває дедалі більшого поширення. Такий стан речей є природним, адже умови врегулювання спорів в арбітражі встановлюють самі сторони, виходячи зі своїх інтересів та можливостей, що, безумовно, є зручним для сторін, які націлені на ефективне та взаємовигідне економічне співробітництво, що також передбачає і швидке вирішення конфліктних ситуацій. При цьому важливо відмітити і те, що сторони мають можливість обрати вид арбітражу — постійнодіючий чи ad hoc. Традиційно вважається, що, коли спір складний, бажано звертатися до постійнодіючого арбітражного центру. У протилежному випадку, коли йдеться про менш складні ситуації, які виникають набагато частіше у сфері зовнішньоекономічної діяльності, прийнятнішим є арбітраж ad hoc. Відповідно, однією із

тенденцій міжнародного комерційного арбітражу є збільшення попиту на арбітраж ad hoc. Незважаючи на таку популярність цього виду арбітражу, його природа та особливості недостатньо досліджені, багато питань щодо його організації та функціонування не врегульовано ні на національному, ні на міжнародному рівні. У практиці це викликає чималі труднощі, які складно подолати, особливо, коли одна зі сторін свідомо затягує арбітражний процес і цим самим уникає виконання арбітражної угоди. Зокрема, відсутнє чітке усвідомлення у бізнеспартнерів відмінностей між постійнодіючим арбітражем та арбітражем ad hoc щодо умов, які потрібно заздалегідь узгодити в арбітражній угоді при зверненні до постійнодіючого арбітражу, а які — при зверненні до арбітражу ad hoc. Зачасту відсутнє розуміння необхідності звернення до того чи іншого виду арбітражу, щоб зменшити фінансове навантаження на арбітражні витрати і заощадити цим самим свій час. Таким чином, враховуючи актуальність запропонованої проблематики та недосконалість правового регулювання питань щодо організації та діяльності арбітражу ad hoc, вважаємо, що ці питання

вимагають більш ґрунтовного наукового дослідження.

Останнім часом спостерігається підвищений інтерес до вивчення та дослідження інституту міжнародного комерційного арбітражу з боку як практиків-юристів, так і науковців. Окремі аспекти окресленої тематики досліджувалися у працях В. В. Комарова, Т. С. Кисельової, О. М. Марушка, О. В. Мельника, І. Г. Побірченка, Ю. Д. Притики, Т. В. Сліпачук, Г. А. Цірата, В. Л. Чубарева тощо. Певна зацікавленість до міжнародного комерційного арбітражного суду ad hoc спостерігається в роботах зарубіжних фахівців, зокрема Л. Едлунда, Ф. Кейліна, В. Г. Корабельникова, А. А. Костина, К. Содерлунда, С. М. Лебедева, А. І. Минакова, С. В. Николюкіна, М. Г. Розенберга, П. Сандерса, В. Тетлея, М. К. Трутникова, А. Г. Федорова, Б. Хейфеца, К. Хобера, Н. А. Шелкопляса, К. Шмітгоффа, В. В. Яркова та ін. Однак ще раз підкреслюємо, що проблема організації та діяльності міжнародних арбітражів ad hoc поки що є недостатньо висвітленою у науці міжнародного приватного права, що вимагає проведення нових досліджень, які б враховували сучасні тенденції розвитку цього інституту. Відповідно, метою даної статті є дослідження поняття та правової природи арбітражу ad hoc, його основних та специфічних рис, які дають змогу відрізнити його від постійнодіючого арбітражу.

Зарубіжний досвід свідчить, що арбітражний розгляд по праву стає інститутом, здатним ефективно конкурувати з державною монополією на здійснення правосуддя у цивільних та господарських спорах, тому підприємці часто вважають за краще звертатися до недержавних судів. Наприклад, лише в США близько 80% всіх приватних спорів у підприємницькій сфері розглядаються за допомогою недержавних арбітрів [1, с. 9]. Така практика звернення до арбітражу поступово стає звичною і для України, яка з кожним роком усе більше включається у міжнародний економічний простір. Однією із сучасних тенденцій у цій сфері є те, що виникаючі спори

між українськими та зарубіжними бізнеспартнерами доволі часто вирішуються в арбітражах ad hoc. Відповідно, аналіз правової природи та особливостей міжнародного комерційного арбітражного суду ad hoc має для України важливе практичне значення, оскільки, на даний момент, в Україні немає належного законодавчого врегулювання процедури розгляду справ міжнародним комерційним арбітражем ad hoc. Прийнятий Верховною Радою України 24 лютого 1994 р. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» повною мірою не врегулює всі питання арбітражного процесу. Даний Закон дає відповіді лише на загальні питання, при цьому він безсилий в конкретних ситуаціях. Крім цього, аналіз законодавчої бази та доктринальних джерел дозволяє стверджувати, що нині відсутнє універсальне визначення міжнародного комерційного арбітражу ad hoc, відсутнє чітке розмежування між інституційними арбітражами та арбітражами ad hoc.

Насамперед, слід розуміти те, що міжнародні комерційні арбітражі ad hoc слід відрізнити від третейських судів. Вони, як і арбітражі, є недержавними судами, але найістотношою відмінністю між цими двома інститутами є те, що міжнародні комерційні арбітражі ad hoc розглядають спори, які виникають лише з правовідносин з іноземним елементом [2]. Тобто в даному випадку повинен бути присутній іноземний елемент.

Міжнародний комерційний арбітраж ad hoc не входить до державної судової системи. Однак від являє собою національно-правовий інститут і у своїй діяльності керується національним процесуальним правом. У науці міжнародного приватного права термін «міжнародний комерційний арбітраж ad hoc» використовується у кількох значеннях. По-перше, цим терміном позначають механізм розв'язання спорів, які виникають у результаті зовнішньоекономічних угод. По-друге, цей термін означає орган, спеціально створений для розгляду конкретних спорів.

Зважаючи на те, що у науці міжнародного приватного права відсутнє єди-

не, загальноприйняте визначення міжнародного комерційного арбітражу *ad hoc*, доцільним буде звернення до доктринальних джерел з цього питання.

На думку В. В. Яркова, міжнародний комерційний арбітраж *ad hoc* — спеціалізований суд у рамках системи органів цивільної юрисдикції, який здійснює правосуддя в сфері підприємницької діяльності [3, с. 10]. Г. А. Цірат під міжнародним комерційним арбітражем *ad hoc* розуміє третейський суд, спеціально створений у кожному конкретному випадку, метою якого є розгляд і вирішення міжнародного комерційного спору у визначеній процесуальній формі шляхом винесення обов'язкового для сторін рішення [4, с. 17]. Ю. Д. Притика, в свою чергу, визначає міжнародний комерційний арбітраж *ad hoc* як спосіб вирішення цивільно-правових спорів, що виникають у сфері здійснення комерційної діяльності між особами приватного права у випадках, коли ці спори ускладнені наявністю іноземного елемента, завдяки якому зазначені спори вирішуються спеціально створеними недержавними органами згідно зі встановленою сторонами спору або в інший спосіб визначеною особливою процедурою [5, с. 36].

Юридичний словник визначає міжнародний комерційний арбітраж *ad hoc* як спосіб вирішення спірних питань, при якому сторони звертаються до арбітрів (третейських суддів), які обираються самими сторонами або призначаються за їх згодою в кожному конкретному випадку.

Також варто зазначити і те, що в Законі України «Про міжнародний комерційний арбітраж» не наведено визначення міжнародного комерційного арбітражу *ad hoc*, а лише загальне поняття арбітражу — будь-який арбітраж (третейський суд) незалежно від того, чи утворюється він спеціально для розгляду окремої справи, чи здійснюється постійно діючою арбітражною установою, зокрема Міжнародним комерційним арбітражним судом або Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України.

Міжнародний комерційний арбітраж *ad hoc* має свою специфіку, яка і визначає основні переваги розгляду справ у міжнародному комерційному арбітражі, на відміну від національного суду. До них ми можемо віднести: 1) заздалегідь відома процедура, порядок та орган, що вирішує спори; 2) сторони мають право обрати компетентний орган — судову установу, яка є найбільш прийнятною для сторін, рішення якої сприйматиметься як таке, що прийняте відповідно до волевиявлення кожної зі сторін. Кожна інституціональна арбітражна установа має власний регламент, який є відкритим для ознайомлення; 3) спрощена процедура розгляду; 4) регламенти інституціональних арбітражних установ та регламенти, рекомендовані до застосування арбітражами *ad hoc*, дуже прості для застосування і вигідно відрізняються від національних процесуальних законів тим, що зрозумілі навіть неюристами; 5) заздалегідь відома мова провадження; 6) можливість самостійного обрання компетенції суду шляхом персонального обрання арбітрів, які входять до складу арбітражу; 7) сторони у справі мають право самостійно впливати на кількість, національність та спеціалізацію арбітрів, які здійснюватимуть розгляд справи; 8) гарантований міжнародно-правовий механізм визнання і виконання рішення арбітражу; 9) остаточність арбітражного рішення, фактична неможливість його оскарження та негайне набрання ним чинності і, відповідно, можливість виконання; 10) швидкий розгляд справи тощо [6, с. 27].

На підставі наведених вище визначень та особливостей спробуємо вивести власне поняття міжнародного комерційного арбітражу *ad hoc*. Отже, під **міжнародним комерційним арбітражем *ad hoc*** ми розуміємо правовий механізм розв'язання спорів, який утворюється у кожному конкретному випадку, слухання якого проходять за зачиненими дверима та відповідно до арбітражної угоди, укладеної між двома або більше сторонами, за якою сторони погодились, що рішення, винесене складом арбітражу

після справедливих слухань, буде обов'язковим для сторін.

Наступне питання, на якому слід зупинитись, — розмежування постійнодіючого арбітражу та арбітражу *ad hoc*. Для порівняння цих видів міжнародного комерційного арбітражу варто виділити наступні критерії: поняття, мета, правила, якими керується арбітраж, формування складу арбітражного суду, процедура арбітражного розгляду спору, місце арбітражу, розмір арбітражних зборів, термін розгляду справ, оформлення рішень арбітражу, процедура виконання таких рішень та їх оспорювання.

Міжнародний комерційний арбітраж *ad hoc* — це спеціально створений у кожному конкретному випадку третейський суд, метою якого є розгляд і вирішення міжнародного комерційного спору у визначеній процесуальній формі шляхом винесення обов'язкового для сторін рішення. Інституційний арбітраж проводиться під егідою і відповідно до процесуальних правил (регламенту) певного арбітражного інституту (установи), з-поміж яких є як регіональні арбітражні центри (наприклад, Каїрський регіональний центр міжнародного арбітражу), так і окремі арбітражні інститути. Серед останніх можна назвати Міжнародний арбітражний суд при Міжнародній торговій палаті, Міжнародний центр з вирішення інвестиційних суперечок, Стокгольмський арбітражний інститут, Лондонський суд міжнародного арбітражу, Міжнародні комерційні арбітражні суди при Торгово-промислових палатах європейських країн тощо [7, с. 25].

Звертаючись до інституційного арбітражу, сторони покладаються на його досвід, професійні адміністративні кадри і регламентовані можливості вирішення питань, пов'язаних із проведенням арбітражного розгляду, призначенням арбітрів. При цьому арбітражні інститути зберігають повне невтручання у процес вирішення спору, надаючи арбітрам у разі потреби тільки адміністративне сприяння, зокрема шляхом розсилання кореспонденції сторонам, наданням при-

міщень для слухань, послуг перекладачів у ході арбітражного розгляду та інше.

Арбітраж *ad hoc*, на противагу інституційному арбітражеві, не проводиться під егідою певної арбітражної установи. Процедура арбітражного розгляду може бути або повністю погоджена сторонами, або її наступне визначення може передаватися на розсуд складу арбітрів, про утворення якого є домовленість між сторонами, або в арбітражній угоді може робитися посилання на загальновідомі або загальноприйняті правила арбітражу *ad hoc*, зокрема на Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ.

Арбітраж *ad hoc*, таким чином, являє собою самоврядний процес розгляду однієї конкретної справи, що припиняється її остаточним розглядом і не існує як постійна можливість застосування, доки не буде узгоджений між сторонами як такий.

Самостійне складання сторонами правил арбітражу *ad hoc* не тільки теоретично складне завдання, але й таке, що потребує певних практичних навичок, позаяк іноді погоджене сторонами процесуальне правило може призвести до результату не просто несподіваного, але навіть і прямо протилежного очікуваному. Однак у деяких випадках розробка спеціальних правил ведення арбітражного розгляду може більш повно відповідати специфіці окремої справи, взаєминам сторін та їх очікуванням.

Постійнодіючий арбітражний інститут, передусім, бере на себе вирішення процедурних питань, починаючи від надсилання сторонам кореспонденції, надання послуг перекладачів, приміщень для слухань справи, організації проведення експертиз, встановлення обставин невручення сторонам (насамперед, відповідачеві) кореспонденції, надання сприяння у формуванні складу арбітрів та в інших питаннях, котрі можуть виникнути в ході слухання справи [8, с. 15].

В арбітражі *ad hoc* у разі виникнення процедурних проблем, у тому випадку, коли склад арбітражу ще не сформований, зацікавлена в ефективному арбіт-

ражному розгляді сторона, якою частіше є позивач, змушена звертатися за сприянням до відповідного компетентного органу, яким у силу законодавства багатьох європейських країн є національний державний суд за місцем арбітражу.

Для арбітражу *ad hoc* принциповим питанням є формування складу арбітрів, якщо яка-небудь зі сторін (а це знову, як правило, відповідач) ухиляється від призначення арбітра, а компетентний орган заздалегідь погоджений сторонами не був. У цьому випадку компетентний орган визначається або на підставі положень Європейської конвенції про зовнішньоторговельний арбітраж, або на підставі Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛІ (якщо його застосування погоджено сторонами), або на підставі положень застосовного процесуального права *lex arbitri* (для України — це Закон «Про міжнародний комерційний арбітраж») [9].

При інституційному арбітражі сторонам заздалегідь відомі розміри арбітражного збору, процесуальні терміни й інша інформація, що стосується проведення арбітражного розгляду, і яка є обов'язковою як для сторін, так і для арбітрів. Вирішення цих питань в арбітражі *ad hoc* відбувається або на підставі умов арбітражної угоди, або шляхом погодження між сторонами й арбітрами, що часто буває досить важким завданням.

При інституційному арбітражі арбітражний інститут фактично поширює свій авторитет на дотримання його регламенту сторонами й арбітрами, встановлює певні норми в оцінці процесуальних обставин, наприклад щодо поведження складу арбітрів у разі неявки сторони або неврученні їй кореспонденції. Дія цього авторитету поширюється і на статус рішення арбітрів, підсилюючи як імовірність його добровільного виконання, так і приведення його до примусового виконання.

А ефективність арбітражу *ad hoc* прямо залежить від ступеня співробітництва між сторонами і розвиненості відповідної правової системи (законодавства), місця арбітражу. Іноді навіть йдеться про наявність і розвиненість інфраструктури арбітражу *ad hoc*.

Фінансове питання також має значення. Існує думка, що інституційний арбітраж — більш «дорога» процедура, ніж арбітраж *ad hoc*, особливо у великих позовах, коли гонорари арбітрів і адміністративні витрати арбітражного інституту визначаються в процентному співвідношенні до суми позову. Однак розраховані в такий спосіб (*ad valorem*) суми арбітражного гонорару й адміністративного збору найчастіше виявляються нижчими, ніж арбітражні гонорари, розраховані при арбітражі *ad hoc* на основі витраченого арбітрами часу. Крім того, при інституційному арбітражі сторонам заздалегідь відомі розміри арбітражного збору. Рішення цих питань в арбітражі *ad hoc* відбувається або на підставі умов арбітражної угоди, або безпосередньо арбітрами [10, с. 67].

Має значення і тривалість процесу, тому що однією з переваг міжнародного арбітражу завжди називають його відносну оперативність.

Процесуальні терміни й інша інформація, що стосується проведення арбітражного розгляду, дотримання яких обов'язковою як для сторін, так і для арбітрів, при інституційному арбітражі відомі заздалегідь. Арбітражний інститут, як зазначалося, поширює свій авторитет на дотримання його регламенту сторонами й арбітрами. Чимало регламентів встановлюють і загальний термін арбітражного розгляду (безумовно, з можливістю його продовження у разі потреби, тому що багато процесів можуть вимагати вирішення низки додаткових процесуальних питань, без яких розгляд справи, власне кажучи, є неможливим, і які є специфічними, наприклад, експертиза).

Потрібно мати на увазі, що затримки в ході арбітражного розгляду, як інституційного, так і арбітражу *ad hoc*, зазвичай фактично неминучі. Крім виправданих затримок у веденні процесу, а саме: відкладення справи для одержання додаткової інформації, надання додаткових термінів для представлення сторонами документів або коментарів на отримані ними документи, проведення експертизи тощо, в інституційному ар-

бітразі затримки в розгляді іноді можуть бути викликані подоланням певних бюрократичних механізмів адміністрування справи, а при арбітражі *ad hoc* — відсутністю такого інституційного адміністрування і необхідності вирішення процесуального питання самими сторонами, особливо в період формування складу арбітрів.

Вимоги до арбітражного рішення, його вмотивованості, викладення й оформлення, встановлені арбітражним інститутом. При цьому, поза сумнівом, ураховуються і особливості національного законодавства місця арбітражу, що знижує імовірність відміни цього рішення. Таким чином, авторитет арбітражного інституту поширюється і на статус рішення арбітрів.

Наразі набула поширення думка, що баланс переваг, який складається на користь інституційного арбітражу, пов'язаний, насамперед, із тим, що інституційний арбітраж забезпечує велику передбачуваність арбітражного розгляду, гарантує оперативне вирішення процесуальних проблем і практично зводить до мінімуму ймовірність звертання в ході арбітражного розгляду до національних державних судів [11, с. 57]. Крім того, інституційний арбітраж дозволяє арбітрам більше зосередитися саме на вирішенні справи, позаяк більшість дій щодо забезпечення процедури (надсилання і вручення документів, секретарська робота, підготовка і передача документів на експертизу, підготовка заслуховування свідків і експертів) виконуються арбітражним інститутом.

Натомість арбітраж *ad hoc*, особливо відповідно до Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ, залишається привабливим для сторін. Наприклад, у випадках, коли сума позову значна, а сторони та їхні адвокати мають достатні знання і досвід у сфері міжнародного арбітражу, що дозволяє їм переборювати процедурні питання і гарантувати конфіденційність розгляду. Безумовно, якщо сторони від самого початку віддають перевагу арбітражу *ad hoc*, то посилення на апробовані практикою і часом правила арбітражу *ad*

hoc (насамперед, мається на увазі Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ) є кращим. На наш погляд, сторонам також слід у самій арбітражній угоді обов'язково визначити компетентний орган із надання сприяння у формуванні складу арбітрів і місця арбітражу, що дозволить у разі потреби застосувати право місця арбітражу до процедури арбітражного розгляду і створить певний ступінь передбачуваності розгляду.

Не варто при цьому, однак, забувати, що арбітраж *ad hoc*, як правило, супроводжується максимальними спробами відповідача затягти або зірвати процедуру арбітражного розгляду, а таке поведіння сторони свідомо створює проблемні процесуальні ситуації і визначає необхідність втручання в арбітражний розгляд компетентних органів, якими, як наголошувалося, є в більшості національних юрисдикцій державні суди.

На наш погляд, необхідно зупинитися ще на одному моменті. Під час вибору як інституційного арбітражу, так і арбітражу *ad hoc* перед сторонами завжди стоїть завдання вибору регламенту певного інституційного арбітражу або процедури *ad hoc* (а іноді і створення такої). Вважаємо, що пропонувані обставини слід взяти до уваги: місцезнаходження, міжнародне визнання і досвід арбітражного інституту або ж загальне визнання й апробованість запропонованої процедури *ad hoc*; процедуру формування складу арбітрів, стандарти призначення і відводу арбітрів, запропоновані регламентами арбітражних інститутів або процедурою *ad hoc*; можливість ухвалення рішення про забезпечувальні заходи в процесі арбітражного розгляду; ведення арбітражного розгляду, дотримання в інституційному арбітражі розумного балансу між передбачуваністю процесу, що виражається в регламентуванні процедур безпосередньо в прийнятому даним арбітражним інститутом регламенті, і гнучкістю розгляду, заснованою на арбітражній угоді сторін і розсуді арбітрів; правила ухвалення рішення, зокрема, можливість ухвалення рішення більшістю голосів, умотивованість рішення, наяв-

ність процедури його дослідження арбітражним інститутом (як, наприклад, Міжнародний арбітражний суд при Міжнародній торговельній палаті); розміри адміністративних витрат і арбітражного гонорару [12, с. 22].

Потрібно зазначити, що наразі два згаданих види арбітражу знаходяться в досить тісній взаємодії, що навіть дає підстави говорити про появу третього виду міжнародного арбітражу — адміністрованого, коли арбітраж *ad hoc* проходить за сприяння постійного арбітражного центру.

Допомога арбітражного інституту стосується, як правило, призначення арбітрів, прийняття рішень про їхній відвід або припинення повноважень, надання приміщень для слухання, необхідного технічного сприяння, забезпечення процесу послугами перекладача, оформлення і розсилання документів [13, с. 64].

Варто узагальнити основні пункти, за якими інституційний арбітраж сприяє арбітражу *ad hoc*: надсилання кореспонденції сторонам і арбітрам (листами і факсом) у зв'язку з арбітражним розглядом, крім кореспонденції, що висилається безпосереднім чином; складання протоколів усіх засідань у справах; здійснення перекладу при розгляді справ; забезпечення приміщень для розгляду справ і проведення нарад арбітрів; взяття участі у встановленні дати і місця розгляду справ і проведення нарад, а також повідомлення зацікавлених осіб про ці дати; ведення рахунків щодо витрат, пов'язаних з допомогою арбітражу *ad hoc*; сприяння інших видів або таких, що арбітраж *ad hoc* вважає необхідними для правильного проведення розгляду справи.

Функції, зазначені вище, будуть здійснюватися інституційним арбітражем у згоді з головою арбітражу *ad hoc* чи з його єдиним арбітром.

Для полегшення вибору арбітрів інституційний арбітраж може виготовити і оголосити список осіб різних національностей, які володіють необхідною кваліфікацією для виконання функцій арбітрів у міжнародних комерційних

справах. Звичайно, сторони і арбітри можуть вибирати в якості арбітрів осіб і поза цим списком.

Сторони можуть домовлятися щодо процедури формування арбітражу *ad hoc*, про відвід арбітрів та про розгляд справи. Домовленість може здійснюватися і шляхом пересилання правил зазначеної стороною арбітражної інституції.

Арбітраж *ad hoc* підтримує зв'язок зі сторонами через секретаря інституційного арбітражу. Секретар може покласти цю функцію і на певного службовця секретаріату.

Варто взяти до уваги, що день вручення листа або документа секретаріату інституційного арбітражу або відправлення рекомендованого листа на його адресу, вважається датою вручення арбітражу *ad hoc*. Листи, повідомлення і документи, вислані за допомогою інституційного арбітражу, слід передати секретарю цього суду в такій кількості примірників, яка відповідає числу адресатів, плюс одна копія для інституційного арбітражу.

Низка арбітражних інститутів прийняла окремі правила, що регламентують їхні функції під час надання подібного сприяння (Міжнародний арбітражний суд при Міжнародній торговельній палаті, Лондонський міжнародний арбітражний суд, Міжнародні комерційні арбітражні суди при Торговельній промисловій палаті Російської Федерації, Болгарії тощо).

З огляду на те, що особливу роль у регулюванні арбітражу *ad hoc* відіграє Арбітражний регламент ЮНСІТРАЛ, Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торговельно-промисловій палаті України також були підготовлені Правила зі сприяння Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торговельно-промисловій палаті України арбітражеві відповідно до Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ. Типове арбітражне застереження, наявність якого в контракті дозволить сторонам і арбітрам отримати адміністративне сприяння міжнародному комерційному арбітражу при Торговельно-промисловій палаті України, має такий вигляд:

«Будь-який спір, розбіжність або вимога, що виникає з даного договору або стосується його, або з його порушення, припинення або недійсності, підлягає вирішенню в арбітражі відповідно до чинного у даний час Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ. Компетентним органом визнано Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України».

За бажанням сторін таке типове застереження може бути доповнено угодою про кількість арбітрів (один або три), місце арбітражу (місто, країна), мову арбітражного розгляду.

Обидва види арбітражу мають свої специфічні особливості, певні відмінності, що можуть бути оцінені з точки зору їх переваг у контексті конкретної справи.

Регламенти арбітражних інститутів, як і Арбітражний регламент

ЮНСІТРАЛ, є практично апробованими і перевіченими часом правилами процедури, що містять положення щодо різних можливих процесуальних ситуацій, які можуть виникнути під час арбітражного розгляду. Це дає сторонам можливість передбачати і прогнозувати процес загалом, а усвідомлення процедур, що очікують, як правило, надає більше впевненості і довіри до арбітражу, сприяє добровільному виконанню його рішення [14, с. 6].

Зауважимо, що наразі два згаданих види арбітражу — інституційний арбітраж та арбітраж ad hoc знаходяться в досить тісній взаємодії, що навіть дає підстави говорити про появу третього виду міжнародного арбітражу — адміністрованого, коли арбітраж ad hoc проходить за сприяння постійного арбітражного центру.

Список використаної літератури

1. Братківський К., Іванченко О. Правовий статус третейських судів // Юрид. газета. 2005. № 7 (43).
2. Суханов Е. А. Развитие и перспективы третейского суда. // Третейский суд. 2000. № 2. URL: <http://arbitrage.spb.ru/jts/2000/2/art03.html> (дата звернення 06.02.2019).
3. Ярков В. В. Арбитражный процесс. М.: Юристъ, 1998. 480 с.
4. Цірат Г. А. Міжнародний комерційний арбітраж: навч. посіб. Київ: Істина, 2002. 304 с.
5. Притика Ю. Д. Міжнародний комерційний арбітраж: Питання теорії та практики: монографія. Київ: Ін Юре, 2005. 516 с.
6. Бондарев Т. А. Міжнародний комерційний та інвестиційний арбітраж. Законодавство і практика України // Юрид. журнал. 2005. № 7. С. 32—38.
7. Комаров В. В. Міжнародний комерційний арбітраж. Харків: Основи, 1995. 304 с.
8. Ерпылева Н. Ю. Международный коммерческий арбитраж: современные проблемы теории и практики // Гражданский и арбитражный процесс, 2002. № 1. С. 23—42.
9. Сліпачук С. П. Інституційний арбітраж і арбітраж ad hoc: дві сторони одного процесу // Юрид. Журнал. 2004. № 13. URL: <http://arbitration.kiev.ua/ru-RU/Biblioteka/Publikacii.aspx?ID=137> (дата звернення: 06.02.2019).
10. Брунцева Е. В. Международный коммерческий арбитраж. С.: Юрид. лит., 2001. 365 с.
11. Кабатова Е. В. К вопросу о современных проблемах международного частного права // Государство и право, 2000. № 8. С. 56—57.
12. Перепелинська О. М., Сліпачук Т. П. Що слід врахувати при виборі арбітражу // Правовий тиждень, 2008. № 19. С. 22.
13. Кудашкін В. В. Актуальные вопросы международного частного права. М.: Альфа, 2004. 160 с.
14. Петрик Н. М. Адміністрування справ за Арбітражним регламентом Арбітражного інституту Торгової палати м. Стокгольм // Правовий тиждень, 2009. № 3.

Волощук О. Т., Гетманцев М. А. Арбитраж *ad hoc*: поняття і специфічні особливості.

*В статті проводиться дослідження поняття і правової природи арбитража *ad hoc*, його основних і специфічних черт, які дозволяють відділити його від постійно діючого арбитража.*

Ключевые слова: арбитраж, міжнародний комерційний арбитраж, арбитраж *ad hoc*, інституціональний арбитраж.

Voloschuk O. T., Getmantsev M. A. *Ad hoc arbitration: concept and specific features.*

The article studies the concept and legal nature of ad hoc arbitration, its main and specific features that allow it to be distinguished from permanent arbitration.

Key words: arbitration, international commercial arbitration, arbitration *ad hoc*, institutional arbitration.